www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئۇيغۇرچە كىتىپ ئاتاقىدا، قىدىمىي ئىلىم ۋە ئىلىمىلىك ئىلىرى
ئەۋلاد گۇرۇپپىسى

فارابىي مەققىدە ھېكايەتلەر

ئۆزبېكچىدىن ئۇيغۇرچىلاشتۇرغۇچى: مۇھەممەتتۇرسۇن سىدىق

ئوتتۇرا ئەسىرنىڭ بۈيۈك مۇتەپەككۇرى، ئوتتۇرا ئاسىيا تۇنجى ئويغىنىش دەۋرىنىڭ ۋەكىللىرىدىن بىرى، «شەرق ئارستوتېلى» نامى بىلەن شەرق - غەرب ئىلىم دۇنياسىدا شۆھرەتلىك ئورۇنغا ئىگە بولغان پەيلاسوپ، قامۇسىي ئالىم ئەبۇ نەسىر مۇھەممەد ئىبنى مۇھەممەد ئىبنى ئۇزلۇغ تارخان — فارابىي (873 — 950) جاھان مەدەنىيىتىگە قوشقان كاتتا ئىلمىي تۆھپىلىرى بىلەن شەرقنىڭ ئىلىم - پەن تارىخىدا ئالاھىدە ئورۇن تۇتىدۇ.

ئالىمنىڭ يېتۈك ئىلمىي پەزىلەتلىرى، ئىنسانىي كامالىتى ۋە ئاددىي - ساددىلىق ئىچىگە يوشۇرۇنغان ئۇلۇغۋار ئارىفلىق روھى ھەققىدە ئوتتۇرا ۋە يېقىن شەرق مەملىكەتلىرىدە ياشاپ ئۆتكەن ئالىملاردىن ئىبنى خەللىكان، ئىبنى ئۇسەيبە، ھۇسەينىي، قەزۋىنىي، بەيھەقىي، ئەبۇل فىدا، ھەمەۋى، دېھخۇدالارنىڭ ئەسەرلىرىدە بىرقاتار رىۋايەت ۋە ھېكايەتلەر ساقلىنىپ قالغان. شۇلاردىن ئىبنى خەللىكان مۇنداق يازىدۇ:

ئەبۇ نەسىر كۆپىنچە ھاللاردا ئادەملەردىن خالىي تەبىئەت قۇچىقىدا، ئۆسۈملۈك ۋە سۇ مول جايلاردا ياشايتتى؛ مۇئەللىملىك بىلەن شۇغۇللىناتتى؛ رىسالە ۋە شەرھلەر يازاتتى. ئۇ ساخاۋەتلىك كىشى بولۇپ، ئۆز ئېھتىياجىغا ۋە تۇرار جايىغا ئانچە ئېتىبار بېرىپ كەتمەيتتى، تولىمۇ ئاددىي - ساددا كۈن كۆچۈرەتتى. ھېكايە قىلىنىشىچە، سەيفۇد - دەۋلە فارابىيغا كاتتا ھۆرمەت كۆرسىتىپ، ئۇنىڭغا ئۆز خەزىنىسىدىن خالىغان نەرسىنى ئېلىشنى بۇيرۇغان. بىراق، فارابىي خەزىنىدىن ھېچ نەرسە ئالماستىن، پەقەت كۈنىگە ئېلىپ تۇرىدىغان تۆت دىرھەم بىلەن قانائەتلەنگەن. كۈنلەرنىڭ بىرىدە فارابىي دەمەشقتىكى بازارغا بېرىپتۇ ۋە ئۇ يەردە قەددى - قامىتى كېلىشكەن بىر موزدۇز يىگىتنى كۆرۈپ قاپتۇ. يىگىت شۇ چاغدا چىشى بىلەن چەم يىپىنى تارتىپ ئولتۇراتتى. فارابىي ئۇنىڭدىن:

— سەن شۇنچە مۇشەققەت چېكىپ، كۈنىگە قانچە پۇل تاپسەن؟ — دەپ سوراپتۇ. يىگىت:

— ئىككى دىرھەم تاپىمەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

فارابىينىڭ يىگىتكە رەھمى كېلىپ، ھاكىمدىن ھەر كۈنى ئالىدىغان تۆت دىرھەمنى ئۇنىڭغا بېرىشنى نىيەت قىپتۇ. كېيىنكى چاغلاردا ئۇ يىگىت فارابىينىڭ يېقىن سۆھبەتداشلىرىدىن بولۇپ قاپتۇ.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلار ھالقىلىق ئىلمىي ژۇرنالى ئۇيغۇر كىتابخانىسى
ئۇيغۇر كىتابخانىسى
ئەۋلاد ئۇرۇنچىسى

* *

رىۋايەتلەرگە كۆرە، فارابىي پاكاراق كىشى بولۇپ، دائىم ئاددىي ـ ساددا مىللىي كىيىمىنى يۈرىدىكەن. بىر كۈنى كىشىلەر ئۇنىڭدىن:

— سىز كۆپ نەرسە بىلەمسىز ياكى ئارستوتېلمۇ؟ — دەپ سورىشىپتۇ. فارابىي:

— ئەگەر ئارستوتېل دەۋرىدە ياشىغان ۋە ئۇنىڭ قولىدا ئوقىغان بولسام، مەن ئۇنىڭ ياراملىق شاگىرتى بولغان بولاتتىم، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

* *

بىر كۈنى دەمەشق ھاكىمى سەيفۇد ـ دەۋلە ئالىملارنى ئۆز ھۇزۇرىغا يىغىپ سۆھبەت قۇرۇپ ئولتۇرغاندا، سورۇنغا فارابىي كىرىپ كەپتۇ. تەخت ئۈستىدە ئولتۇرغان سەيفۇد ـ دەۋلە فارابىينى كۆرۈپ، ئۇنى ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىپتۇ. شۇ چاغدا فارابىي:

— قانداق ئولتۇراي، مەرتىۋەمگە قاراپ ئولتۇرايمۇ ياكى سىزنىڭ مەرتىۋىڭىزگە قاراپمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ئۆز مەرتىۋىڭىزگە قاراپ ئولتۇرۇڭ، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ھاكىم.

فارابىي ئۈدۈل بېرىپ ھاكىمنىڭ تەختى يېنىدا ئولتۇرۇپتۇ. ھاكىم بۇنىڭدىن نارازى بولۇپ، كۆپچىلىككە نامەلۇم بىر تىلدا نەۋكىرىگە:

— بۇ تۈرك ماڭا ئەدەپسىزلىك قىلدى. كېتەر چېغىدا ئۇنى مۇشۇ ئىشى ئۈچۈن جازالاڭلار! ـ دەپتۇ. ھاكىمنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغان فارابىي دەرھاللا:

— مەن ھېچقانداق گۇناھ قىلغىنىم يوققۇ، مېنى نېمە ئۈچۈن جازالايسىز؟ — دەپتۇ. بۇ گەپنى ئاڭلاپ ھەيران بولغان ھاكىم:

— ھازىرغىچە بۇ تىلنى ئاۋام ئىچىدە ھېچكىم بىلمەيتتى، سەن ئۇنى قەيەردە ۋە كىمدىن ئۆگەندىڭ؟ — دەپتۇ.

— مەن كۆپ تىللارنى ئۆگەنگەنمەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ فارابىي.

شۇ ئەسنادا ئولتۇرغان ئالىملاردىن بىرى بىر مەسىلىنى ئوتتۇرىغا تاشلاپتۇ. كۆپچىلىك ئارىسىدا قىزغىن مۇنازىرە باشلىنىپ كېتىپتۇ. ئەمما، ھېچكىم ئۇ مەسىلىگە قانائەتلەنگۈدەك جاۋاب بېرەلمەپتۇ. شۇ چاغدا فارابىي ئۇ مەسىلىنى جانلىق مىسالىلار بىلەن قانائەتلىنەرلىك چۈشەندۈرۈپ بېرىپتۇ. ئۇنىڭغا ھېچكىم ئېتىراز بىلدۈرەلمەپتۇ. ھاكىم فارابىيغا باشقىدىن نەزەر تاشلاپ:

— سەن «ئىككىنچى ئۇستاز» ئەمەسمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ھەئە، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ فارابىي. بۇ چاغدا ھاكىم ئۆزىنىڭ فارابىينى تونۇماستىن خاپا قىلىپ قويغانلىقىنى ئېيتىپ، ئۇنىڭدىن ئۆزرە سوراپتۇ. فارابىي بولسا ھاكىمغا سەھەت ـ سالامەتلىك تىلەپتۇ.

ئالىملار تارقىغاندىن كېيىن، ھاكىم سارايغا مۇزىكىچىلارنى تەكلىپ قىلىپتۇ. فارابىي سازەندىلەر بىلەنمۇ قىزغىن سۆھبەتكە كىرىشىپ كېتىپتۇ. بۇنىڭدىن تەئەججۈپلەنگەن ھاكىم:

— ئۇستازلارنىڭ ئۇستازى مۇزىكا ئىلمىدىنمۇ خەۋەردار ئىكەن ـ دە! — دەپتۇ. فارابىي بېشىنى يېنىك لىڭشىتىپتۇ. ھاكىم غۇلامىلىرىغا غىپچەك (مۇزىكا ئەسۋابى) كەلتۈرۈشنى بۇيرۇپتۇ. فارابىي غىپچەكتە تۈرلۈك كۈيلەرنى چېلىپتۇ. تېخىمۇ ھەيرانلىققا چۆمگەن ھاكىم فارابىيدىن ئۆمۈر بويى ئۆز سارىيىدا خىزمەت قىلىشىنى ۋە ئالىملار يىغىلىشلىرىغا ئىشتىراك قىلىپ، ئۆزىنى خۇرسەن قىلىشىنى سوراپتۇ. ئەبۇ نەسىر بۇنىڭغا رازىلىق بەرمەپتۇ. قايتا ـ قايتا ئىلتىماسلاردىن كېيىن فارابىي ئۇنىڭ سارىيىدا پەقەت بىر يىللا تۇرۇشقا رازىلىق بېرىپتۇ.

* *

ھېكايە قىلىنىشىچە، بۇندىلەر دۆلەتنىڭ ۋەزىرى ساھىب ئەببەد ئەبۇ نەسىرنىڭ دانىشمەنلىكى ۋە سالاھىيىتى توغرىسىدا كۆپ تەرىپلەرنى ئاڭلاپ، ئۇنى ئۆز ھۇزۇرىغا چاقىرغان

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، ئەسىرى ئەسەر ۋە ئېلىخاتلار ئامبىرى

ۋە سوۋغا ـ سالاملار بۇيرۇپ بەرگەنكەن. لېكىن، فارابىي ئۇنىڭ ئىنئاملىرىنى قوبۇل قىلمايلا قالماي، ئىلتىماسىغمۇ جاۋاب قايتۇرماپتۇ. كۈنلەرنىڭ بىرىدە فارابىي رەيگە ــ ۋەزىر ساھىب ئەببەدنىڭ ھۇزۇرىغا زىياپەتكە كەپتۇ. ئۇ ئالىملارغا ئوخشاش سالاپەتلىك كىيىنمەستىن، بەلكى تولىمۇ ئاددىي كىيىنگەچكە، باشقىلار ئۇنى تونۇماپتۇ ھەم نەزىرىگە ئالماپتۇ. فارابىي بىر چەتكە بېرىپ ئولتۇرۇپتۇ. بىرپەستىن كىيىن زىياپەت باشلىنىپتۇ. فارابىي يېنىدىن قاپاقلا ئوخشاش كىچىككىنە بىر چالغۇ ئەسۋابىنى ئېلىپ (بۇنى فارابىي ئۆزى ئىختىرا قىلغان بولۇپ، «غىچەك» دەپ ئاتىلاتتى)، تۇرلۇك كۈيلەرگە چېلىشقا باشلاپتۇ. كۈينىڭ بىرىنچى قىسمى زىياپەت ئەھلىنى خۇشال قىلىپ، سورۇننىڭ كەيپىياتىنى كۆتۈرۈۋېتىپتۇ؛ ئىككىنچى قىسمى ئورۇندالغاندا ھەممەيلەن قايغۇ ـ ھەسرەتكە چۆكۈپتۇ؛ ئۈچىنچى قىسمى ئورۇندالغاندا بولسا، ئۇلتۇرغانلارنىڭ ھەممىسى ئۇيقۇغا كېتىپتۇ.

فارابىي غىچەكنىڭ قورسىقىغا: «فارابىي سىلەرنىڭ ھۇزۇرۇڭلارغا كەلدى، سورۇنۇڭلارغا ئىشتىراك ئەتتى ۋە كەتتى» دېگەن سۆزلەرنى يېزىپ قويۇپ، كېتىپ قاپتۇ. ۋەزىر ئۇيقۇدىن كۆزىنى ئېچىپ، سورۇن ئەھلىنى ئويغىتىپتۇ. قارىسا ھېلىقى كۈينى چالغان سازەندە كۆرۈنمەپتۇ. ۋەزىر غىچەكنىڭ قورسىقىدىكى خەتنى كۆرۈپ، ناھايىتى ئەپسۇسلىنىپ: «راھەت سىرلىرىغا يەتمەستىن، ئۇنىڭ غايىب بولغانلىقىنى بىلگىلى بولماس» دەپتۇ. ئۇ فارابىينى ھەرقانچە ئىزدىگەن بولسىمۇ، ھېچ يەردىن تاپالماپتۇ. چۈنكى، فارابىي سورۇندىن چىقىپلا دەمەشىققە قاراپ يول ئالغانىكەن.

* *

سىر ياقىسىدىكى فاراب قىشلىقىنىڭ كىشىلىرىدىن مۇھەممەد جاھانغا مەشھۇر ئەھلى دانىشلاردىن ئىكەن. ئۇ ئىلمۇ ھېكمەت بابىدا ئەسىرلەرنى ئۆتۈدىن كېيىنكى «ئىككىنچى ئۇستاز» بولۇپ، «ئەل فارابىي» نامى بىلەن شۆھرەتلەنگەنىكەن.

ئەلقىسسە، ئۇ يۇنان سەپسەتىلىرىدىن قايتىشىدا مىڭلاپ غارايىبات قاتارىدا بىر مۆجىزە ئېلىپ قايتىپتۇكى، ئۇنىڭ ئېتى نەي ئىكەن.

ئەپسۇسكى، ئۇستاز قايتىپ كەلگەندە، ئەلدە خۇشاللىقتىن ئەسەرمۇ قالمىغانىكەن. چۈنكى، پۇقرالارنىڭ كۆپچىلىكى، جۈملىدىن ئەلفارابىينىڭ يەككە ـ يېگانە جىگىر پارىسى ــ ئاكىسىمۇ بەلۇجىستان باسمىچىلىرىغا ئەسىرگە چۈشۈپ، ھەيدەپ كېتىلگەنىكەن.

ئۇستاز چەكسىز قايغۇ ـ ئەزىتىراپ چېكىپ، نەي چېلىپ ناله قىپتۇ. ھەسرەتۇ ھىجران دەردىدە پۇتۇن ۋۇجۇدى بىلەن كۈيلەپ «چۆلى ئىراق»، «ئۇششاق» دېگەندەك كۆڭۈللەرنى ئەزگۈچى ناۋالارنى ئىجاد قىپتۇ. ئاخىر ئۇ بەردىشى تۇگەپ، جىگىر پارىسى ــ ئاكىسىنى تىلۈبلىش ئۈمىدىدە بەلۇجىستان شاھىنىڭ ئوردىسىنى كۆزلەپ يولغا راۋان بوپتۇ.

فارابىي ئاخىر بەجۇلىستانغا يېتىپ كەپتۇ. قارىسا ئۇ دەرگاھ بەئەينى جەھەننەمگە ئايلانغان، پەلەك گۈمبىزىنى ئاھۇ ناله سادالىرى قاپلىغان بولۇپ، ئۇستازنىڭ ئاكىسى قاتارى سانىقسىز ئەسىر ــ قۇللار پىژغىرىم ئىسسىقتا قارا تەرگە چۆمۈپ ئىشلەۋاتقانىكەن. ئۇستاز كۆز ئالدىدىكى ئادالەتسىزلىككە ۋە ئىنسان قەدرىنىڭ شۇقەدەر دەپسەندە بولۇۋاتقانلىقىغا چىدىمايلا، ئۆزىنى ئۇنتۇغان ھالدا قامچىسىدىن قان تامچىۋاتقان سەركار (ئىشبېشى، نازارەتچى)نىڭ ئالدىغا بېرىپ:

ــ شۇنچە كىشىنى ئازابلاش ھېسابىغا نېمە بىنا قىلىۋاتىسىلەر؟ ــ دەپ سوراپتۇ:

ــ شاھىمىز جاھانىنىڭ سەككىزىنچى مۆجىزىسىنى بەرپا قىلماقچى، ــ دەپتۇ سەركار مەغرۇر سۆزلەپ، ــ سەن بىر جاھانكەشتى دەرۋىش ئوخشايسەن، شەۋكەتلىك شاھىمىزغا دۇئا قىل.

ئۇستاز ئۆرۈلۈپلا بېرىپ ئەسىرلەرنىڭ ئارىسىغا كىرىپ كېتىپتۇ.

بىر تېرە ـ بىر ئۇستىخانغا بولۇپ قالغان ماجالسىز ئەسىرلەر يىراقتىن تاش ـ توپا ئەكېلىپ، ئېگىزلىككە ئاچىقىدىكەن. ئۇلار ئاچ ـ يالىڭاچلىقىغا ۋە تەنلىرىنى يارا ـ چاقا قاپلاپ

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئەۋلاد گۇرۇپىسى

كەتكىنىگە قارىماي، ئەتىگەندىن كەچكىچە تىنىمسىز ئىشلەيدىكەن؛ كېچىسى بولسا پاشا ـ چىۋىنغا تالىنىدىكەن. تېخىمۇ يامىنى، بۇ ۋەتەنسىز بىچارىلەر ئارىسىدا نامەلۇم بىر ۋابا تارقالغانىكەن. بۇ ئاپەتنىڭ نە سەۋەبىنى، نە داۋاسىنى ھېچكىم بىلمەيدىكەن. ئەسىرلەرنىڭ ئېغىر ئەمگەك ھەم ئاپەت ئازابىدىن تۈركۈملەپ قىرىلىپ كېتىۋاتقانلىقىدىن ساراسىمىگە چۈشكەن شاھنىڭ كاللىسىدا: »قۇللار قىرىلىپ كەتسە، سەككىزىنچى مۆجىزىنى كىم بىنا قىلىدۇ؟ مەن شان ـ شۆھرەت قازىنىشىم، جاھانغا نام قالدۇرۇشۇم كېرەك» دېگەن ئوي پەيدا بوپتۇ.

شۇنىڭدىن كېيىن شاھ ئەسىرلەرگە ئازراق شەپقەت قىلىپ، ئۇلارنىڭ يېمەك ـ ئىچمىكىنى كۆپەيتىپتۇ؛ سەركارلارغا ئەسىرلەرنى كەلسە ـ كەلمەس ئۇرۇپ قىينىماسلىقىنى جېكىلەپتۇ. ئەمما، ئەھۋالدا قىلچىلىك ياخشىلىنىش بولماپتۇ

ئۇستاز ئۇ مىسكىنلەر بىلەن ئۇزاققىچە ھەمدەرد بولۇپ بىرگە يېتىپ ـ قوپۇپ يۈرۈپتۇ. بىر كۈنى ئۇنى سەركار كۆرۈپ قېلىپ:

ـــ ئەي مۇساپىر، سەن ھېچبىر دەرۋىشكە ئوخشىمايدىكەنسەن. زادى كىمسەن، قانداقسىگە بۇ دوزاخنى خالاپ قالدىڭ؟ ـــ دەپ سوراپتۇ

ـــ مەن ئەلفارابىيمەن، ـــ دەپتۇ ئۇستاز.

سەركار بۇ سۆزدىن چۆچۈپ، كۆزلىرى چەكچىيىپ، تىترىگىنىچە ئارقىسىغا يېنىپتۇ. شۇ كۈنى شاھ نەۋكەرلەرنى ئەۋەتىپ، فارابىينى ئۆز ھۇزۇرىغا تەكلىپ قىلىپ كەپتۇ. ئۇستاز ئەركانى دۆلەتنىڭ ھەشەمەتلىك سارايلىرىدا نەچچە چاقىرىم پاياندازنى بېسىپ ئۆتۈپ، بەلۇجىستان شاھىنىڭ ھۇزۇرىغا يېتىپتۇ. شاھ سۈرمىدەك قارا ساقاللىق، زەرلىك تون كىيگەن، ئالتۇن تاج تاقىغان، كېلىشكەن، ياشقىنە بىر يىگىت ئىكەن. ئۇ تەختىدىن چۈشۈپ ئەلفارابىينىڭ ئىستىقبالىغا كەپتۇ ۋە:

ـــ مەملىكىتىمىزگە قەدەم تەشرىپ قىلغىنىڭىزدىن تولىمۇ مەمنۇنمىز، ئەمما نېمىشقا كەلگىنىڭىزنى بىزگە بۇرۇنراق مەلۇم قىلمىدىڭىز؟ ـــ دەپتۇ.

مۇلازىملار شاھنىڭ ئىشارىسى بىلەن ئۇستازنىڭ ئايىغىغا بىر تاۋاق ئالتۇن تۆكۈپتۇ. ئەمما، ئۇستاز ئۇنىڭغا پىسەنت قىلماپتۇ. ئۇ مۇنداق شاھانە «مۇرۇۋەت»لەرگە كۆپ نائىل بولغانىكەن.

ـــ نېمىگە چاقىردىڭىز، شاھ؟ ـــ سوراپتۇ ئۇ ئاددىيلا.

ھېچبولمىغاندا «شەۋكەتلىك شاھىنشاھ»، «شاھى جاھان» دەپ ئۇلۇغلاشلارغا ئۆگەنگەن شاھ فارابىينىڭ پەرۋاسىز مۇئامىلىسىدىن قىلچىلىكمۇ غەزەپلەنمەستىن:

ـــ ئەي ئۇستاز، بىزنىڭ سادىق قۇللىرىمىزنىڭ بېشىغا ۋابا كەلدى، ئۇلار قىرغىن بولۇپ كېتىۋاتىدۇ. سىز ئۇنىڭ داۋاسىنى تېپىپ، ئاپەتكە بەرھەم بەرسىڭىز، ـــ دەپتۇ خېلىلا يوغان بىر چەم خالتىغا قاچىلانغان تىللانى فارابىينىڭ ئايىغىغا ئۆز قولى بىلەن تاشلاپ.

ـــ بۇ قولۇمدىن كەلمەيدۇ، شاھ، ـــ دەپتۇ فارابىي.

ـــ نېمە؟ ـــ دەپتۇ غەزەپلەنگەن شاھ تىترىگىنىچە بېرىپ تەختىگە ئولتۇرۇپ، ـــ ئەجەبا سېنىڭ ئىلمۇ پەزىلەت بابىدىكى شۆھرىتىڭ، «ئىككىنچى ئۇستاز»لىقىڭ يالغانمىدى؟ سەن بۇ ئاپەتنىڭ قەيەردىن كەلگىنىنى ۋە قانداق ئاپەت ئىكەنلىكىنى زادى بىلمەمسەن؟

ـــ بىلىمەن شاھ، لېكىن ئۇنىڭغا داۋا قىلىش قولۇمدىن كەلمەيدۇ.

ـــ كىمنىڭ قولىدىن كېلىدۇ؟

ـــ بۇ پەقەت سىزنىڭ قولىڭىزدىنلا كېلىدۇ.

شاھ تەختتىن چاچراپ تۇرۇپ، ساراي ئەھلىگە:

ـــ ئۇستازى سانىي سارايدا قالىدۇ، ئۇنىڭغا تەتىللا تون كىيگۈزۈلسۇن! ـــ دەپ پەرمان چۈشۈرۈپتۇ، ئاندىن فارابىيدىن سوراپتۇ:

ـــ خوش، ئۇستاز! بۇ قانداق ئاپەتتۇر ۋە بىز بۇنى قايسى يوسۇندا داۋالىيالايمىز؟

ـــ بۇ سېغىنىش، پىراق دەردىدۇر، شاھ. بۇنىڭ داۋاسى ئۇلارنى ئۆز ۋەتىنىگە قايتۇرۇشتۇر. شۇندىلا ئۇلار تىرىك قالىدۇ، ئەكسىچە بولسا

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئەۋلاد گۇرۇپپىسى

داۋاملىق قىرىلىدۇ، — دەپتۇ ئەلفارابىي.

— سەن دانىشى سۇخەندانسەن، ئورۇنسىز ھەزىل - مىتەۋە قىلىۋاتىسەن، ھېچقىسى يوق، بۇنىڭمۇ قەدرىگە يېتىمىز. ئەمما بىلگىنكى، ھازىر سۆزنىڭ راستى بىز ئەسىرلەرنى ئۆز ۋەتىنىگە قايتۇرمايمىز. ئۇنىڭدىن كۈرە ئۇلارنىڭ قىرىلىپ تۈگىگۈچە مۇشۇ يەردە مېھنەت قىلىپ تۇرغىنى بىز ئۈچۈن ئەۋزەل، — دەپتۇ شاھ.

— بۇنى بىلىمەن، ئەمما كېسەل شۇ ۋە مەن دېگەندىن ئۆزگە داۋاسى يوق، — دەپتۇ فارابىي.

شاھ غەزىپى تېشىپ:

— بۇنى يوقات، ئايىغىغا كىشەن سېلىپ، [illegible]لۇققا تاشلا! — دەپ ۋارقىراپتۇ.

شۇنداق قىلىپ، «ئىككىنچى ئۇستاز» شاھ [illegible]ىيىدىن قۇل بولۇپ قايتىپ، كىشەنلىرىنى تە[illegible]لىكتە سۆرەپ يۈرگەن مىڭلىغان ماجالسىز [illegible]سىرلەر ئارىسىغا قوشۇلۇپتۇ.

كۈنلەر، ئايلار ئازاب - ئوقۇبەتتە ئۆتۈپتۇ.

[illegible] - يالىڭاچلىق، زۇلۇم جېنىدىن ئۆتكەن [illegible]تاز بىر ئاخشىمى قوينىدىن نېيىنى ئېلىپ [illegible]لەشكە باشلاپتۇ. قۇلاقلىرى كىشەنلەرنىڭ [illegible]قىمسىز جاراڭ - جۇرۇڭلىرىدىن پۈتكەن [illegible]سىرلەر يېقىملىق نەي ناۋاسىنى ئىشىتىپ، ۋۇجۇدىغا ماغدۇر كىرگەندەك ھېس قىلىشىپتۇ... [illegible]يدىن چىققان يېقىملىق كۈيلەر گاھ گۈل [illegible]رگلىرىنى سۆيگەن باھار شامىلىدەك، گاھ [illegible]راقلاردىن تارالغان خۇش خەۋەر ساداسىدەك [illegible]ۇلارنى تۇنجۇققان تۇيغۇلىرىنى قوزغاپ نېمىگىدۇر تەلپۈندۈرەر، ھەركىمنىڭ يۈرەك قېتىدىكى مۇڭلۇق تۇيغۇلىرىنى ھېكايە قىلار ئىكەن.

شۇنىڭدىن كېيىن ئەسىرلەر ھەر ئاخشىمى نەينىڭ مۇڭلۇق ساداسىنى زەن قويۇپ تىڭشايدىغان بوپتۇ. كۈيلەرنىڭ دەردلىك ئەۋجى دىللارنى تىلغار ئىكەن.

ئادەتتە كۆپچىلىك كۈي تىڭشىغاندا، بىغۇبار دەردلىك قەلب ئەينىكى ھېلىلا سۇنۇپ پارە - پارە بولۇپ كېتىدىغاندەك، تاڭغىچە ئۈنچىقماي ئولتۇرىدىكەن. ئەمما، بەزىدە كىمدۇر «ئاھ» تارتىپ قويىدىكەن. بىر چاغدا شۇ «ئاھ» سۈكۈناتنى بىتچىت قىلىۋېتىپتۇ.

— دولقۇنلار، — دەپ پىچىرلاپتۇ كىمدۇر بىرى.

— ئوتلاقلار، — دەپتۇ بىراۋ.

— زەڭگەر گۈمبەزلەر

بۇ گەپلەردىن نېمىنىدۇر ھېس قىلغان ئۇستاز «پېشۋارى دىيار» دېگەن ئۇزۇن ۋە دەردلىك كۈيىنى چېلىشقا باشلاپتۇ.

— بۇ بىزنىڭ سەيھۇنىمىزغۇ، — دەپتۇ بىرى كۈي ئاخىرلاشقاندا.

— چېلىڭ ئۇستاز! بۇ كۈي بىزنىڭ فاراب باغلىرىنى نامايەن قىلدى!

— چېلىڭ، ئۇستاز!

بۇ سادالار فارابىيغا نالە - پەريادتەك ئاڭلىنىپتۇ. ئەمما، كېيىنچە ئەسىرلەر فارابىيىدىن: «يۇرتىمىزنى نامايەن قىلىڭ، ئۇستاز!» دەپ ئىلتىماس قىلىدىغان بوپتۇ. ھەر ئاخشىمى نەي ساداسى ياڭراۋېرىپ ئەسىرلەرنىڭ يۈزلىرىگە قان يۈگۈرۈپتۇ. ئۇلار كۈي گۈزەللىكىدە نامايەن بولىدىغان ۋەتەنگە كۆنۈپتۇ. ئەمدىلىكتە ئۇلار يىغلىشىدىكەن، كۈلىشىدىكەن، خىيال سۈرىشىدىكەن... ئاخىر ئاپەت — ۋابا تۈگەپتۇ.

جاھاننىڭ سەككىزىنچى مۆجىزىسى بىنا بولدىمۇ - يوق، بۇنى راۋىيلار بىلمەيدىكەن. ئەمما، ئىنسان قەلبىدىكى گۈزەللىك تۇيغۇسىنىڭ مۆجىزىلەر مۆجىزىسى ئىكەنلىكى، ئىنسان ئۇنىڭسىز ئىنسان ئەمەسلىكى سىر بولمىسا كېرەك.

(ئۇيغۇرچىلاشتۇرغۇچى قاراقاش ناھىيە ياۋا يېزىلىق ئوتتۇرا مەكتەپتە)